

УДК 329.05

Ю.ШВЕДА

ПАРТІЙНА СИСТЕМА УКРАЇНИ:

СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Політична система суспільства виступає як єдність державних та недержавних інститутів взятих у сукупності та їх взаємодії з приводу влади та розподілу цінностей у суспільстві. Одним з головних компонентів політичної системи виступають політичні партії. Хоча в кожній країні політичні партії відрізняються одна від одної своєю організаційною будовою, ідеологічними засадами та методами діяльності вони знаходяться у постійній взаємодії між собою. Власне сукупність існуючих політичних партій, певним чином пов'язаних між собою і регульованих відповідними нормами і створюють партійну систему країни.

Незважаючи на існуюче розмаїття визначень "партійної системи", остаточної ясності в цьому питанні немає. Співставлення різних точок зору, аналіз проведений нами вказує на можливість і необхідність визначення поняття "партійна система" за допомогою як інституційних так і функціональних категорій. У зв'язку із тим, з нашої точки зору, під "партійною системою" слід розуміти: 1) наявність політичних партій (в окремих випадках - однієї), які здійснюють вагомий вплив на реалізацію політичної влади в державі, 2) певним чином впорядковані відносини між політичними партіями, 3) взаємини між політичними партіями та іншими інститутами політичної системи суспільства, які і визначають певну партійну форму існування державної влади. Таким чином, партійна система представляє собою організований за участю партій спосіб реалізації політичної влади.

Перебіг політичних подій останнього часу, вплив на них партій та фракцій у законодавчих та виконавчих органах влади вказують на нову політичну реальність нашого політичного життя - перехід від багатопартійності до багатопартійної системи.

Партійна система України формувалась як атомізована. Політичних партій нараховувалась значна кількість, але жодна з них не мала ані того рівня чисельності, що перевищував би 10 тисяч членів, ані того рівня популярності, що давав можливість хоча б половині потенційних виборців знати партії і розрізняти їх між собою, ані того рівня впливовості, що допоміг би партійним фракціям мати більшість у парламенті та місцевих представницьких органах, сформувати склад уряду та місцевих органів виконавчої влади.

Однак відомо, що атомізована система не є стабільною і ніколи не залишається сталою протягом тривалого часу. Вона завжди трансформується у стабільніші політичні системи. Сьогодні існують підстави вважати, що відбувається стабілізація партійної системи в Україні шляхом трансформації її в систему поляризованого плюралізму. Ця тенденція, з нашої точки зору, підтверджується наступними характеристиками сучасної партійної системи України:

1. Наявністю в суспільстві політичних сил, які ставлять під сумнів або відмовляються визнавати легітимність існуючих у державі порядків ("правил гри").

2. Наявністю значної поляризації серед існуючих політичних сил, ідеологічною несумісністю крайніх екстрем політичного спектру.

3. Наявністю двосторонньої опозиції.

Важливою і необхідною складовою частиною процесу модернізації партійної системи став початок об'єднання споріднених за ідеологією, близьких за політичною платформою партій та рухів. Паралельно з процесом об'єднання починається і процес ідеологічного розмежування всередині партій, утворених за часів комуністичної монополії досить різними, за своїми поглядами, людьми. Розколи у Русі, УРП, СДПУ, протиріччя в ПДВУ, утворення СПУ і легалізація КПУ, формування коаліції КНДС, "Нова Україна", "Трудова Україна", спроби об'єднання націоналістів все це вимальовує контури лівокомуністичної та правонаціоналістичної опозиції.

4. Формуванням політичного центру, що визначає тристоронній (а не біполярний) характер взаємин в рамках політичної системи суспільства (ліві-центр-праві).

Це спонукає уряд до застосування так званої політики ідеологічного моделювання, яка представляє собою включення до процесу вироблення і реалізації державної політики не лише лояльних до уряду політичних сил та політиків, але й представників "принципової" опозиції.

5. Існуванням значних відцентрових рухів, радикалізмом політичної свідомості населення, відчутним впливом різного роду екстремістів на перебіг політичного життя в державі.

Ситуація ускладнюється посиленням люмпенських настроїв на тлі падіння життєвого рівня більшості населення, радикалізацією політичних вимог, реваншистськими настроями певної частини населення.

6. Відсутністю організованої відповідальної опозиції, переважанням напіввідповідальної та безвідповідальної опозиції.

При тому чим довше затягується процес формування системної опозиції тим більше шансів на посилення впливу має опозиція антисистемна.

7. Домінуванням в політичному житті так званої політики "набивання собі ціни" (а не чесного суперництва), яка представляє ситуацію, коли політичні суперники змагаються між собою не шляхом розробки

найефективнішої програми, а шляхом роздачі населенню обіцянок та різного роду утопічних прожектів, критиканства.

Таким чином, партійна система в Україні характеризується рядом особливостей у порівнянні з партійними системами у країнах з давньою демократичною традицією. Перш за все, слід мати на увазі, що в даний час партійна система України перебуває на стадії переходу від атомізованого стану до системи поляризованого партійного плюралізму. Характерними особливостями відзначається також організаційна структура українських політичних партій. Вже сьогодні з їх середовища можна виділити партії жорстко централізовані із авторитарним стилем управління (крайні ліві і крайні праві партії), централізовані з демократичним стилем управління (партії ліво- і правочентристського спрямування) і децентралізовані (партії ліберального спрямування). Однак, в зв'язку з тим, що основна маса рядових членів партій чітко не усвідомлює своїх політичних інтересів, не має чітких ідеологічних орієнтирів - влада у всіх партіях зосереджується в руках партійних лідерів, а основна маса членів партії залишається на правах статистів, виконавців партійних рішень.

Характерною ознакою функціонування партійної системи в Україні є те, що тут ідеологічні відмінності накладаються і тісно переплітаються з регіональними, національними, соціальними, професійними та іншими. Найбільш визначальними в ідеологічному плані на сьогодні в Україні можна вважати наступні дуальні опозиції: національна-інтернаціональна і ринкова-соціальна. Як правило, більшість партій - прихильників національної ідеології - ринковики, і навпаки - більшість прихильників ринкових відносин стоять на національних позиціях.

Слід зазначити, що поляризація українського суспільства як за національною, так і за соціальною ознакою є головною перешкодою формування впливових центристських партій в Україні. Більше того навіть ті партії, які проголошують себе "центристськими" є такими не завжди. Дуже часто трапляється невідповідність назви та діяльності партії її політичній платформі.

Що ж до форм і методів ідеологічної діяльності українських партій, то вони здебільшого зводяться до проголошення заяв з приводу різних політичних подій, організації масових акцій, розробки концепцій різних сторін суспільного життя. Партії на сьогодні не оволоділи мистецтвом політичного маркетингу, завдяки чому могли б формувати соціальні інтереси, ціннісні орієнтації, творити нові соціальні структури, не навчилися висувати конкретні пропозиції щодо розв'язання гострих соціальних проблем. Ідеологічна діяльність сучасних політичних партій перебуває під суттєвим впливом форм і методів агітації та пропаганди часів однопартійності.

Українською специфікою є те, що більшість з існуючих партій на сьогодні виявилась неспроможними до повноцінної вертикальної та горизонтальної структуризації суспільства. Це обумовлено рядом обставин, які впливають зі специфіки розвитку процесу багатопартійності в Україні, зокрема, такими, як відсутність соціальної бази для появи партій, доктринальним характером більшості існуючих партій та іншими.

Важливим напрямом діяльності політичних партій у суспільстві є соціальна інтеграція великих соціальних груп. Існуючі сьогодні партії спираються скоріше лише на фрагменти різних суспільних верств, ніж на соціальні групи в цілому. Дослідження показують, що суспільною групою, найбільш заангажованою у партійно-політичний рух в Україні, є інтелігенція.

Негативний вплив на формування та розвиток української партійної системи виявляє відсутність державного фінансування партій. Пошук керівництвом партій джерел до фінансування партійної діяльності суттєво підриває авторитет партій в очах населення України.

Недосконалість законодавчої бази зумовила специфіку виконання українськими політичними партіями функції боротьби за владу та її здійснення. Мажоритарна виборча система абсолютної більшості з її радянським механізмом висунування та контролю не стимулюють партійної конкуренції і утворення міжпартійних блоків. Внаслідок цього відсутня політична відповідальність за діяльність владних структур.

Прийняття Конституції України, розробка проектів законів про політичні партії та вибори до Верховної Ради закладають якісно новий фундамент для функціонування політичних партій в Україні, а відтак знаменують собою і новий етап у формуванні партійної системи України. Якою ж буде її специфіка покаже найближче майбутнє.

Y. Shweda

PARTY SYSTEM IN UKRAINE: STATE, TENDENCIES AND PERSPECTIVES OF ITS DEVELOPMENT

The author of the article focused his attention mainly on the state, tendencies and perspectives of the development of party system of Ukraine. Party system is defined as a well-organized means of realization of political power. There is a shift from multi-partyship to multi-party system in Ukraine. The peculiarities of this process are shown in the article.